

мод. / рецензуючи О.Г. /

Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)

№ 3 (27), 2014

Засновник
Таврійський державний агротехнологічний університет
Факультет економіки та бізнесу

УДК 631.1(067)
Збірник наукових праць Таврійського державного
агротехнологічного університету (економічні науки) / За ред.
Л.В. Синяєвої. – Мелітополь: Вид-во Мелітопольська
типографія «Люкс», 2014. - № 3 (27). – 186 с.

Редакційна колегія:

Голова редакційної колегії (науковий редактор):
Синяєва Л.В. – д.е.н., завідувач кафедри обліку та аудиту

Заступники голови:
Лебеза Д.Г. – д.е.н., завідувач кафедри маркетингу
Яворська Т.І. – д.е.н., завідувач кафедри економіки
підприємств
Нестеренко С.А. – д.е.н., завідувач кафедри організації
виробництва та агробізнесу
Лобанов М.І. – к.е.н., професор кафедри маркетингу

Члени редакційної колегії:
Кропиво М.Ф. – д.е.н., професор, академік УАН, член
наглядової ради Таврійського державного агротехнологічного
університету
Боравські П. – д.е.н., професор (Вармінсько-Мазурський
університет, Ольштин, Польща)
Плаксієнко В.Я. – д.е.н., професор
Мармуль Л.О. – д.е.н., професор
Зінов'єв Ф.В. – д.е.н., професор
Воробйов Ю.М. – д.е.н., професор
Зінов'єв І.Ф. – д.е.н., професор
Карман С.В. – к.е.н., доцент, декан факультету економіки та
бізнесу
Воронянська О.В. – к.е.н., доцент, завідувач кафедри аналізу
та контролю
Ялук О.О. – к.е.н., доцент, завідувач кафедри фінансів та
кредиту

Відповідальні за випуск збірника:
Карман С.В. – к.е.н., доцент, декан факультету економіки та
бізнесу

Кальченко С.В. – к.е.н., доцент
Косторной С.В. – к.е.н., доцент

Відповідальний секретар:
Агеева І.В. – к.е.н., доцент, заступник декана факультету
економіки та бізнесу

Комп'ютерна верстка: Косторной С. В.

Збірник наукових праць Таврійського державного
агротехнологічного університету (економічні науки)
затверджений Президією ВАК як наукове видання в якому
можуть бути опубліковані основні результати дисертаційних
робіт (Протокол засідання Президії ВАК № 1-05/1 від 10
лютого 2010 р.)

Друкується за рішенням Вченої ради
Таврійського державного агротехнологічного університету
(протокол №4 від 25.11.2014 р.).

Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу
масової інформації КВ №14207-3/178Р від 30.05.2008 р.

Матеріали друкуються мовами оригіналів – українською,
російською та англійською.
Погляди редколегії не завжди збігаються з позицією авторів.

Адреса редакційно-видавничого відділу:

Таврійський державний агротехнологічний університет
Навчальний корпус №2, кабінет 2.206
пр-т Б. Хмельницького, 18,
м. Мелітополь, Запорізька обл.
72312, Україна
тел./факс. (0619) 42-12-47
e-mail: nnitsau@gmail.com

Підписано до друку 25.11.2014 р.
Формат 60x84/8. Папір офсетний
Гарнітура Times New Roman. Ум.-друж. арк. 14,2.
Тираж 150.

Мелітопольська типографія «Люкс»
ПІІ Верескун В.М. св. ДК №1125
72312, м. Мелітополь, вул. К.Маркса, 10
тел. (06192) 6-88-38

Надруковано з готового оригінал-макету у Мелітопольській
типографії «Люкс»

© Таврійський державний агротехнологічний університет

ЗМІСТ

* ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Почерніна Н.В.
УМОВИ ЗАСТОСУВАННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ 3

Тебенко В.М.
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КАТЕГОРІЙ «ЕФЕКТИВНІСТЬ» ТА
«РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ» ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА 7

* ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Legeza D.G.
MANAGEMENT OF COMPETITIVENESS OF DAIRY ENTERPRISES.... 11

Аверчев О.В.
ДИНАМІКА ВИРОЩУВАННЯ, РЕАЛІЗАЦІЇ ГРЕЧКИ ТА ПРОСА В
УКРАЇНІ 17

Алексеева О.В.
ІНСТИТУЦІЇ ТА ІНСТИТУТИ НА РИНКУ РОБОЧОЇ СИЛИ НА
СЕЛІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ 23

Арсентенко Т.В., Арсентенко В.В.
РЕКЛАМНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ: АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ ТА
ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ МЕДІЙНОГО РИНКУ УКРАЇНИ..... 29

Пехов В.А.
СУТНІСТЬ ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО
РОЗВИТКУ В АГРАРНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ..... 33

Серських Н.С.
ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ЕЛЕКТРОННОЇ
КОМЕРЦІЇ В АГРОБІЗНЕСІ..... 39

Шпикуляк О.Г., Прутська О.О.
НЕФОРМАЛЬНІ ПРАКТИКИ В УМОВАХ ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ..... 43

Яворська Т.І., Франчук І.Б.
ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ У
ПІДПРИЄМНИЦЬКІ СТРУКТУРИ..... 48

* ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ (ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ)

Popovych M.I., Sidnenko M.V.
THE FORMATION OF COMMODITY MARKETING STRATEGY
OF THE COMPANY IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL
ECONOMIC TRENDS 53

Андреева Л.О.
МОДЕЛЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ..... 57

Вечера С.В.
МОТИВАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ АКТИВІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ..... 61

Лабор В.С.
ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ
ГОСПОДАРЮВАННЯ АГРАРНИХ
ПІДПРИСМСТВ В УМОВАХ РИНКУ 67

Кальченко С.В.
НАПРЯМИ КООПЕРАТИВНОГО РУХУ В
ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ..... 71

Караба В.И., Петрович Э.А.
ПРОДУКТИВНОСТЬ ПЕРВОТЕЛОК В
ЗАВИСИМОСТИ ОТ ВОЗРАСТА И ЖИВОЙ
МАССЫ РЕМОНТНОГО ПОГОЛОВЬЯ..... 75

Колоє З.В.
УДОСКОНАЛЕННЯ МАТЕРІАЛЬНО-
ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИСМСТВ..... 79

Куліш Т.В.
ОСОБЛИВОСТІ КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПОСЕРЕДНИЦЬКИХ ПІДПРИСМСТВ В
АГРАРНИХ ФОРМУВАННЯХ..... 83

Нестеренко С.А.
УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ
ПІДПРИСМСТВ ЯК СИСТЕМНА ЦІЛІСНІСТЬ..... 88

Пісарюк С.М.,
ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНУ
ЕФЕКТИВНІСТЬ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ТОРГОВЕЛЬНИХ МЕРЕЖ..... 94

Речка К.М.
РИНКОВИЙ АСПЕКТ МЕНЕДЖМЕНТУ
ПІДПРИСМСТВ..... 100

Судомір С.М.
ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЙ ІНВЕСТИЦІЙНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИСМСТВ:
МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ 106

Хатер М.В.
СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИСМСТВА В
УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ЕКОНОМІКИ
ДЕРЖАВИ..... 109

Череп А.В., Лизуенко М.М.
МЕТОДИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ
ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИСМСТВ
МАШИНОБУДУВАННЯ..... 113

* РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Завадських Г.М.
РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ДИСПРОПОРЦІЇ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ..... 120

Лукомська Т. В.
АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОГО ВИРОБНИЦТВА
СВИНИНИ В ГОСПОДАРСТВАХ РЕГІОНУ..... 125

* ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Богатирчук-Кривко С.К.
ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ВПЛИВУ
ОРГАНІЗАЦІЇ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ НА
ЕФЕКТИВНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО
ВИРОБНИЦТВА..... 129

* ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

Зубрицька Я.О.
ВИЗНАЧЕННЯ ФАКТОРІВ ФОРМУВАННЯ
ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИСМСТВА..... 135

Петрович Э.А., Чететкин А.С., Фрейдин М.З.
КАДРОВЫЙ ПОТЕНЦИАЛ БЕЛОРУССКОГО
СЕЛА: СОСТОЯНИЕ, ТЕНДЕНЦИИ И
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ..... 138

Сірош О.С.
ВПЛИВ ДЕМОГРАФІЧНОГО ЧИННИКА НА
ФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ПІДПРИСМСТВА..... 145

Щеблякина И.А., Щеблякина З.В., Симонова К.С.
СОЦИАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ ТРУДОВОГО
КОЛЛЕКТИВА КАК НЕОБХОДИМОЕ УСЛОВИЕ
ЭФФЕКТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ ПЕРСОНАЛОМ
ОРГАНИЗАЦИИ..... 151

* ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Збарський В.К.
ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ КРЕДИТУВАННЯ
АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ..... 155

Радченко Н.Г.
МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ
ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ
БАНКУ..... 161

Трусова Н.В.
ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИСМСТВ
СТЕПОВОЇ ЗОНИ УКРАЇНИ..... 167

* БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ (ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ)

Журавльова Т.В.
ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ НА
ПІДПРИЄМСТВІ..... 173

* МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Шведюк В.А., Кибенко В.А.
ЭКОНОМИКО-МАТЕМАТИЧЕСКОЕ
МОДЕЛИРОВАНИЕ КАК СПОСОБ ИЗУЧЕНИЯ И
ОЦЕНКИ ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ..... 177

Вимоги до статей, що друкуються у
"Збірнику наукових праць Таврійського
державного агротехнологічного університету
(економічні науки)"..... 182

УДК: 338:328.185

Шпикуляк О.Г.,
д.е.н., доцент, декан економічного факультету
Прутська О.О.,
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів та кредиту
Вінницький національний аграрний університет

НЕФОРМАЛЬНІ ПРАКТИКИ В УМОВАХ ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Анотація В статті розглянуто різні підходи до визначення сутності, форм та типів корупції в умовах постсоціалістичної трансформації. Зроблено висновок про необхідність дослідження корупції в історичному й культурному контексті з урахуванням неформальних практик, притаманих різним суспільствам. Наголошено, що способи вимірювання рівня корупції за допомогою індексів мають суб'єктивний характер і є недостатніми для оцінки ефективності антикорупційних заходів. Запропоновано комплексний підхід до боротьби з корупцією, який передбачає як економічні, так і заходи, спрямовані на відповідну зміну інституційного середовища: ліквідацію монопольного всевладного становища бюрократії, розвиток політичної і економічної конкуренції, становлення й розбудову інститутів громадянського суспільства, забезпечення верховенства права, удосконалення застосування інструментів примусу.

Ключові слова: неформальні практики, корупція, способи вимірювання корупції, індекси корупції, антикорупційна політика.

Постановка проблеми Корупцію називають одним з головних негативних явищ, що супроводжують процеси постсоціалістичної трансформації суспільства. Рецепти її обмеження пропонуються на основі глобальної корупційної парадигми, сутність якої полягає у фіксації явища в агрегованих кількісних показниках і боротьбі за їх покращення. Між тим, практика реального життя демонструє неспроможність зазначеного універсального підходу розв'язати проблему без урахування історичних, соціокультурних та інших місцевих особливостей. Існуюча корупційна парадигма повинна бути доповнена і деталізована в розрізі окремих неформальних практик, типових для різних країн, що дозволить виявити способи виправдання, механізми залученості, перспективи й шляхи обмеження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Аналізу корупційної діяльності присвячено праці багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених, серед яких слід назвати Л.Багрій-Шахматова, О. Барановського, С.Барсукову, А. Бову, Т. Кошечкіну, О.Леденеву, М.Мельник, О.Длугопольського та інших. Українські вчені творчо розвинули наукові підходи, закладені ще у 70-х роках ХХ ст. західними вченими — Г.Таллоком, Е.Крюгер, Дж. Б'юкененом, Р.Коузом та багатьма іншими.

Не зважаючи на велику кількість публікацій (тисячі статей, монографій, збірників і довідників), в яких розглядаються мікро- і макромоделі корупційної взаємодії, а також багаточисельні статистичні й економетричні моделі, корупція, як і будь-яке інше складне соціально-економічне та політико-правове явище, не тільки не має доведеного рецепту подолання, але навіть не має єдиного канонічного визначення, методології вимірювання, а відтак відсутні науково обґрунтовані програми її подолання. Між тим для країн, що здійснюють постсоціалістичні трансформації, зменшення рівня корупції стало умовою членства в різноманітних міжнародних організаціях, надання допомоги з боку світового співтовариства. Для України проблема подолання корупції розглядається як одна з головних передумов збереження державності і забезпечення подальшого економічного розвитку.

Формулювання цілей статті Метою статті є уточнення сутності, структури, методів вимірювання корупції та визначення передумов і перспектив її обмеження в умовах постсоціалістичної економіки України з урахуванням суб'єктивного сприйняття неформальних практик, типових для нашого суспільства.

Виклад основного матеріалу. Найчастіше під корупцією розуміють ситуацію, коли

бюрократ приймає протиправні рішення, з яких вигоду має інша особа, а сам посадовець отримує від неї незаконну винагороду [1, с.16].

З точки зору концепції трансакційних витрат Р.Коуза, корупція є угодою між організаціями і фізичними особами, яка зменшує трансакційні витрати клієнта, порушуючи формальні та неформальні обмеження, збагачує клієнта, але не має надійних інституційних механізмів забезпечення.

Останнім часом введено в обіг й досить широко обговорюються основні поняття, які використовуються при аналізі корупції: побутова й ділова корупція, комерційне хабарництво і політична корупція, корупційні ринки, стратегія поведінки корупціонерів, рентаорієнтована поведінка тощо. Російськими дослідниками запропонована класифікація корупції, яка ґрунтується на історико-культурних відмінностях: західна, східна, латиноамериканська, африканська, соціалістична, пострадянська корупції [2, с.6-8].

Узагальнення літературних джерел дозволяє виділити типи корупції в залежності від типу корупційної поведінки, серед яких слід назвати хабарництво, відкат, підкуп, здирництво, непотизм, фаворитизм. Практичний досвід дає підстави стверджувати, що всі ці типи корупції достатньо поширені в Україні.

Подібні класифікації, віддзеркалюючи наші уяви про корупцію, водночас породжують сумніви в принциповій можливості сформулювати єдине визначення, яке адекватно розкривало б сутність цього явища. Тут ми погоджуємося з думкою російської дослідниці С.Барсукової, яка вважає, що «складність і неоднорідність явища ускладнюють його зведення до єдиної формули» [3, с.119]. Всі існуючі на сьогодні визначення корупції акцентують увагу на двох моментах: корупція є, по-перше, «перехід кордону» від суспільного (ресурсів, мотивів, цілей) до приватного; по-друге, це є «хвороба», відхилення від норми [3, с.120].

На основі узагальнення результатів дослідження сутності корупції можна зробити висновок, що загальна концепція корупційної парадигми передбачає три групи учасників взаємодії: принципал - агент - клієнт. В цій ідеальній моделі принципал (законо-

давча влада) формує правила, дотримання яких клієнтами (населенням, бізнесом) повинні контролювати агенти (чиновники). При цьому корупція виникає у стосунках клієнта (хабародавця) і агента (хабароотримувача), який допускає порушення правил або їхнє селективне використання.

Очевидно, що наведена аналітична конструкція є прийнятною для пояснення сутності корупції в умовах ідеального типу бюрократичного управління, дуже далекого від реалій постсоціалістичної економіки. Наведене позаісторичне розуміння корупції, на нашу думку, не відповідає умовам постсоціалістичних суспільств, зокрема України, де споконвіку була відсутня традиція «верховенству закону», а доступ до влади, ще з часів Російської імперії, сприймався як надійний і легітимний спосіб особистого збагачення. Достатньо пригадати систему «кормління», що існувала в Росії протягом XII – XV ст., коли чиновники отримували від населення все, що необхідно, тобто «кормилися» від свого місця в державній ієрархії. Слід нагадати, що ця система була скасована лише у 1555р. і на утримання чиновників населення почало сплачувати особливий податок. Тільки за часів Івана IV Грозного відбулася перша офіційна страта за отримання хабара, що підтвердило перевід корупційних практик до статусу незаконних.

Практика радянського буття також свідчить про те, що радянські люди оцінювали привабливість будь-якої роботи не тільки з точки зору офіційного заробітку, але й тих неформальних можливостей й доходів, що вона відкривала. Подібні неформальні практики сприймалися суспільством не як хабар, або корупція, а як форма додаткових доходів для певних професійних груп. В цьому плані докорінні зміни в суспільній свідомості українців все ще не відбулися.

Наведені міркування підтверджують необхідність дослідження корупції виключно в історичному й культурному контексті. Аналітичні підходи, що склалися в західній економічній думці, не завжди є адекватними культурній й інституціональній специфіці суспільства. Універсальне розуміння корупції ігнорує той факт, що вона завжди характеризується історичною і культурною визначеністю, укоріненістю. Досліджуючи ко-

рупцію, шукаючи способи її обмеження, не можливо ігнорувати фактор її суб'єктивної оцінки суспільством. Погоджуємося з висновком С.Барсукової і О.Леденкової, що «корупція – це не ситуація (або транзакція), а її інтерпретація з позицій правової й етичної перспективи» [3, с.121]. Там, де корупція – норма, її розуміння як «хвороби», відхилення від норми, втрачає сенс.

Розробка заходів щодо боротьби з корупцією передбачає визначення певних кількісних критеріїв, які давали б можливість оцінити результативність запропонованих кроків. Сучасна економічна наука пропонує використання різноманітних індексів і показників кількісної оцінки різних складових корупції, які можна звести до трьох груп показників.

По-перше, індекси на основі репрезентативних опитувань споживачів – підприємців або населення. Опитування підприємців визначають діловий клімат і адміністративний тиск на бізнес, а опитування населення віддзеркалюють суб'єктивну оцінку побутової корупції та ставлення до неї. Індекси Business Environment and Enterprise Performance Survey (BEEPS) і Executive Opinion Survey (WEF) вимірюють «ділову» корупцію.

По-друге, індекси на основі опитування експертів, які визначають вплив корупції на бізнес. Прикладом може слугувати індекс Nations in Transit report (NIT), який демонструє вплив корупції на бізнес і має заполітизований характер, а також International Country Risk Guide (ICRG) – має прикладний

характер як своєрідний путівник для потенційних інвесторів.

По-третє, індекси, що інтегрують інформацію з багатьох джерел. Найвідоміший з таких індексів – Індекс сприйняття корупції. Corruption Perception Index (CPI), який фіксує оцінку рівня корупції з боку аналітиків, політиків, чиновників і бізнесменів. За цим індексом у 2013р. Україна посіла 144 місце зі 177, трохи покращивши свою позицію у порівнянні з 2011 р., коли Україна мала 152-ге місце з 178 країн. Україна «впевнено» перебуває у групі «високого ризику» (“high risk”) разом з такими країнами, як Камерун, Іран, Нігерія, Центральноафриканська Республіка та Папуа Нова Гвінея [5].

Ще один приклад рейтингової оцінки ключових інститутів наведено в таблиці 1, дані якої, на жаль, не демонструють позитивної динаміки. Наведена інформація щодо кількісної оцінки корупції викликає наступні принципові питання: наскільки отримані оцінки об'єктивні, адекватні й надійні. На жодне з них ми не можемо дати ствердної відповіді, адже всі індекси ґрунтуються на суб'єктивній оцінці респондентів. Всі кількісні оцінки стосуються не корупції як такої, а її суб'єктивного сприйняття респондентами, які можуть перебувати під впливом ЗМІ, залежати від стану антикорупційної політики в суспільстві, тощо. Зрештою відповідь респондента може визначатися бажанням легітимізувати власну, не завжди законну, поведінку, або навпаки, виражати протест, незадоволення владою й усталеною практикою.

Таблиця 1.

Рейтингова оцінка ключових інститутів у рамках глобального індексу конкурентоспроможності України, 2011-2014 рр. [6]

Індикатор	Роки			
	2011-2012		2013-2014	
	Бал (1-7)	Рейтинг зі 139 країн	Бал (1-7)	Рейтинг зі 139 країн
Довіра суспільства до уряду	2,0	120	2,2	117
Незаконні виплати і хабарі	2,7	133	2,8	130
Фаворитизм у рішеннях урядовців	2,5	128	2,3	133
Прозорість державної політики	4,0	126	3,5	130

Таким чином, подібні оцінки рівня корупції мають суто інформаційний характер, виступають певним «дороговказом» і орієнтиром для бізнесу, який планує робити інвестиції в ту чи іншу країну. За оцінкою фахівців, методологія цих індексів не дає достатніх підстав для аналізу динаміки корупції в конкретній країні [3, с.125], проте ці індекси, особливо CPI (Індекс сприйняття корупції) регулярно публікуються в ЗМІ і суттєво впливають на сприйняття країни на світовій арені.

Існують дві альтернативні концепції щодо ролі корупції в економіці. Позитивна роль корупції відводиться у короткостроковому періоді, протягом якого вона може дещо підвищити ефективність економіки, виконуючи функції «змащування коліс», як спосіб уникнення надто жорстоких законодавчих норм або «мінімізувати середню вартість чекання у черзі» [1, с.20]. Проте негативний погляд на корупцію має набагато більше аргументів. Серед них: «перекручування» системи розподілу доходів, «підрив» бюджетної політики, завищення трансакційних витрат, що призводить до зростання цін на 10-100%, корупція стає джерелом подальшого розгортання й зростання корупції, викликає деградацію людського капіталу через ураження систем освіти, охорони здоров'я, людських цінностей.

Найбільш корумпованими сферами в Україні вважаються інвестиційні проекти, приватизація державних підприємств, державні закупівлі, питання землевласності та землекористування, дозвільно-реєстраційні процедури, надання податкових пільг і державних преференцій, освіта, охорона здоров'я, правоохоронні органи та судова система. Заважає корупція й аграрному сектору. Як показують результати опитування, проведеного на початку 2012 р. соціологічною службою Центру Разумкова, мешканці українських сіл серед проблем, що потребують першочергового розв'язання, називають необхідність соціального розвитку села (43%), боротьбу з корупцією (31,6%) і тільки після цього розглядаються дотації з бюджету аграрним виробникам (31%) [4].

Міжнародні організації пропонують єдині для будь-яких країн рецепти антикорупційної політики. Йдеться про розвиток грома-

дянського суспільства, демократизацію політичного життя і лібералізацію економіки. Науковці виділяють два блоки вирішення проблем корупції – економічний та інституційний.

Перший блок складають заходи, спрямовані на зменшення дискретних функцій бюрократії, створення умов високого соціального забезпечення чиновників, втрата яких при можливому покаранні була б відчутною. Формування широкого середнього класу й повноцінних власників. Сам по собі цей набір заходів не в змозі забезпечити обмеження корупційної поведінки.

За одним із визначень, корупція – є однією з форм адаптації до дефектів інституційного середовища. Тому не менш важливим є створення якісного інституційного середовища в країні, яке забезпечувало б удосконалення діяльності й посилення ролі інститутів громадянського суспільства (ЗМІ, профспілки, суспільні організації); гарантувало відкритість відомчих систем і належного громадського контролю; сприяло зниженню «хабаромісткості» чинного законодавства, гарантувало б забезпечення прав власності і незалежне судочинство.

Проте, на наше переконання, боротьба з корупцією повинна враховувати національний контекст, сформовані традиції, культуру й менталітет нації. Історичний досвід сформував суперечливе ставлення українців до корупції: всі від неї втомилися, проте навчилися отримувати від неї певну користь. Тому спостерігається бажання припинити корупційні практики для «інших», залишивши їх для «себе».

Досвід Грузії свідчить про виняткову роль у боротьбі з корупцією такого фактора як політична воля керівництва країни. Саме політична воля, підкріплена довірою громадянського суспільства до антикорупційних реформ, зміна кадрового складу найбільш «хабаромістких» служб у поєднанні з суттєвим підвищенням середньої заробітної плати в таких організаціях, широке впровадження систем електронного урядування, гласність і прозорість антикорупційних розслідувань дозволили країні досягти вражаючого успіху. Як результат, в 2010 р. тільки 2% громадян Грузії визнавали необхідність

сплати неофіційних платежів для отримання суспільних благ, гарантованих державою.

Сьогодні, коли корупція в Україні перетворилася на один з головних інструментів розв'язання проблем економічної (і не тільки) взаємодії, її обмеження можливе лише за умов, коли інші практики, не засновані на тінювих стосунках і корупції, постійно, протягом тривалого часу доводять свою ефективність і здатність скоріше, дешевше, надійніше розв'язувати проблеми, що виникають. Ринкова поведінка – це раціональна поведінка. Люди будуть уникати корупції за умови наявності більш легкого, ефективного і дешевого шляху економічної взаємодії.

Висновки. Боротьба з корупцією вимагає комплексного підходу, який передбачає як економічні, так і заходи, спрямовані на відповідну зміну інституційного середовища: ліквідацію монопольного всевладного становища бюрократії, розвиток політичної і економічної конкуренції, становлення й розбудова інститутів громадянського суспільства, верховенство права, удосконалення застосування інструментів примусу. Однією з головних проблем є те, що витрати, необхідні для подолання корупції, сприймаються суспільством як такі, що суттєво перевищують поточні втрати від самої корупції.

Список літератури

1. Длугопольський О.В. Сучасні погляди на корупцію та мінімізацію її негативного впливу на економіку України/О.В. Длугопольський., Ю.П. Іващук// Економіка України. – 2012. - №9.- С.13 – 24
2. Левин М., Сатаров Г. Коррупция в России: классификация и динамика/ М. Левин, Г.Сатаров// Вопросы экономики. – 2012. - №10. – С.4 - 29
3. Барсукова С., Леденева А. От глобальной коррупционной парадигмы к изучению неформальных практик: различие в подходах аудсайдеров и инсайдеров/С.Барсукова, А.Леденева// Вопросы экономики. – 2014. - №2. – С.118 – 132.
4. Шангіна Л. Про землю, або нотатки на полях інтерв'ю президента. – Дзеркало тижня. – 2012. – 2 березня. -№8.
5. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://ti-ukraine.org/en/content/4053.html>
6. The Global Competitiveness Report 2011-2012, 2013-2014: Full Data Edition is published by the World Economic Forum within the framework of The Global Benchmarking Network / Klaus Schwab, Xavier Sala-i-Martin etc. Geneva, 2014.- P.354.

Summary.

Statement of the problem The ways to reduce corruption are based on global corruption paradigm. The current corruption paradigm must be supplemented and detailed in individual informal practices. The purposes of the study is clarify the nature, structure, methods of measuring corruption and determine conditions and prospects of its limitations in terms of post-socialist economy of Ukraine, taking into account the subjective perception of informal practices

Results of research It is concluded the need to study corruption in the historical and cultural context, taking into account informal practices typical for different societies. Emphasized that measure the level of corruption by indexes are subjective and are insufficient to assess the effectiveness of anti-corruption measures. Nonhistorical understanding of corruption does not meet the post-socialist societies, including Ukraine. The fight against corruption should take into account the national context, tradition, culture and mentality of the nation. The following measures are proposed to combat corruption: elimination of monopoly-powerful bureaucracy situation, the development of political and economic competition, formation and development of civil society, rule of law, improving the use of enforcement instruments.

Conclusions Fighting corruption requires a comprehensive approach that involves both economic and institutional measures to corresponding change in the institutional environment. People will avoid corruption behavior in existence easier, efficient and cheap way of economic cooperation.

Keywords: informal practices, corruption, ways of corruption measuring, corruption index, anti-corruption policy.